



Олена БОЙЧУК
магістрант із журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент *Наталія Дащенко*

УДК 070:37

ВИХОВНИЙ ВПЛИВ ТЕЛЕСЕРІАЛІВ НА МОЛОДІЖНУ ГЛЯДАЦЬКУ АУДИТОРІЮ

У статті розглянуто виховний вплив сучасних телесеріалів на молодіжну телеаудиторію. Автор досліджує, які функції виконує телесеріал у вихованні молодого глядача, вплив телесеріалу на морально-ціннісні орієнтири і світобачення реципієнта.

Ключові слова: *телесеріал, молодіжна телеаудиторія, наслідування, соціалізація, телевізійний контент.*

Телесеріали посідають чільне місце серед телевізійного контенту сучасних українських телеканалів. Різноманіття жанрів, форм, тематики телесеріалів приваблює глядачів: кожен може вибрати продукт, який йому найбільше до вподоби. Серіали вважають так званим “легким кіно”. Якщо класичний фільм потребує уважного перегляду від початку до кінця, концентрації уваги глядача, то телесеріал сприймати легше – можна навіть пропустити частину серії, а якщо це серіал із вертикальним типом побудови сюжету (кожна серія характеризується завершеністю), то й декілька серій. Популярності серіалів сприяє присутність у них інтриги. Їх творці вміло застосовують прийом інтригування: коли серія закінчується на цікавому моменті, у глядачів виникають запитання: “що буде далі?”, “чим закінчиться ця подія?”. Це спонукає їх переглядати наступну серію і так далі. Сценаристи ніби подають зав’язку, основну частину історії, а розв’язку залишають для наступної серії.

Якщо фільм обмежений у часі, то серіали отримують перевагу завдяки своїй продовжуваності. Улюблені герої супроводжують глядача впродовж багатьох сезонів, наприклад, телесеріал “Обручка” тривав 830 серій. Реципієнт встигає добре звикнути до персонажів, обстановки, загальної атмосфери у серіалі і починає сприймати це як частину своєї повсякденної реальності.

Телесеріал володіє потужним арсеналом засобів впливу на глядача. У ньому задіяно п’ять каналів телекомунікації: образ, письмовий текст, голос, музика та звукові ефекти. Загальновідомо, що більшість інформації людина сприймає через зір. Тому телебачення завдяки можливостям візуального типу інформування може подати глядачеві багато інформації за короткий час. Візуальна складова дозволяє і максимально, як для мас-медіа, впливати на емоційний стан глядача, викликати у нього певні почуття, створювати експресію.

Творці телесеріалів мають достатньо можливостей через серіальну продукцію нав'язати реципієнтам свої принципи бачення світу, свою точку зору на ту чи іншу тему, штучно сконструйовану проблематику, свою ілюзорну ідеологію, іншими словами, – свій гіперреальний світ **симулякрів** [3, с. 17].

Завдяки рухомому зображенню і синхронному звуку телебачення загалом і серіал зокрема володіє здатністю створювати ефект реальності. Орієнтуючись на власні категорії сприйняття, інтелект, життєвий досвід, телевізійники викладають глядачам певний матеріал, викликають ефект реальності, навіть змінюючи цю реальність [3, с. 19].

Глядач знає: показане в серіалі – вимисел, однак на підсвідомому рівні припускає, що таке, ймовірно, трапляється в реальному житті. Зі схожими життєвими ситуаціями, типами людей, моделями стосунків він уже мав справу або зустрічатиметься в майбутньому. Тож усвідомлено чи ні, але глядач засвоює показане на екрані як проекцію, модель реального життя.

Життєподіна візуальна інформація, якою оперує телебачення, загальнодоступна і не потребує попередньої культурної підготовки. Візуальні (іконічні) знаки характеризуються зрозумілістю. Саме тому телебачення як аудіовізуальний засіб мас-медіа здатне перетворювати аудиторію на масу, усереднюючи кожного індивіда до загального пересічного рівня [3, с. 3].

Спільними зусиллями телебачення і його масова аудиторія продукують ілюзію, простір симуляції. Таким же чином, як медіа впливають на масову аудиторію, остання впливає на медіа, отже, виникає двобічний взаємочинний процес [3, с. 13]. З одного боку, телебачення виховує смаки та вподобання глядача, з іншого – глядач формує контент телебачення відповідно до своїх запитів. Життєвий досвід, рівень інтелектуального розвитку, психологічна зрілість особистості тощо впливають на сприйняття реципієнтом серіальної реальності. “Інтереси, потреби та установки особи впливають на індивідуальне сприйняття об'єктів фізичної чи соціальної реальності різними людьми. Так, дивлячись один і той самий відеофрагмент, люди різного віку, статі, освітнього рівня, матеріального становища звертають увагу, запам'ятовують різні речі. В цьому й полягає вибірковість сприйняття, з якою тісно пов'язана аперцепція, що означає залежність сприйняття від попереднього досвіду, від загального змісту психічної діяльності людини та її індивідуальних особливостей”, – пише учений Г. Почепцов [4, с. 65].

Тож особливо потужний вплив телесеріали чинять на молодіжну аудиторію, яка є найбільш піддатливою подібного роду впливам. Молоді люди, проходячи фазу дитинства, мають сформовані базові ціннісні орієнтири, у них відносно сформований характер. Однак ця категорія дуже чутлива до зовнішніх факторів, які мають певний виховний вплив. Молодь як соціально-демографічна група характеризується високою соціальною динамікою, соціальною нестриманістю, несформованістю стійких життєвих установок.

Телесеріали репрезентують глядачеві певну модель світу, яка більшою чи меншою мірою, але завжди сприймається останнім як певний стандарт, а серіальні персонажі виступають зразками для наслідування.

Щоб дослідити специфіку впливу телесеріалу на молодіжну аудиторію, розглянемо класичні функції телебачення (інформаційна, інтеграційна, соціально-педагогічна, освітня, рекреативна), проектуючи їх для телесеріалу [1].

Функція інформування полягає в поданні глядачеві інформації про життя суспільства, можливі варіанти стосунків між людьми; також це інформація про життєвий устрій того чи іншого суспільства, традиції, світогляд різних культур. Присутній і пізнавальний елемент. Наприклад, молодіжний серіал “Бeverлі Хіллз 90210” інформує глядачів про життя американської молоді в елітному районі на березі океану. Аудиторія дізнається про те, що в американських школах учні сидять за партами по одному, що

повнолітньою у США вважають особу, яка досягла 21 року тощо. Серіал “Пліткарка” демонструє глядачам багато визначних місць Нью-Йорка: Центральний парк, музеї, галереї, П'яту Авеню, Музей Метрополітен, Готель Палац. Турецький серіал “Сила. Повернення додому” інформує аудиторію про традиції Сходу, про суспільний устрій, побут, релігійні переконання жителів Туреччини.

Таким чином інформаційна функція плавно переходить у культурно-просвітницьку. Для багатьох молодих людей серіали є можливістю задовольнити свої культурні запити, познайомитися зі світовим мистецтвом, історією, побачити видатні місця. Наприклад, у телесеріалі “Елементарно” події інколи розгортаються навколо творів мистецтва, реліквій, артефактів. Головний персонаж часто “розповідає” глядачеві про праці філософів, учених, цікаві гіпотези. Це впливає на культурний рівень глядача, його обізнаність, ерудицію, виховує прагнення до пізнання, дослідження невідомого, інтелектуального розвитку.

Інтеграційна функція полягає у тому, що телесеріал потужно впливає на соціалізацію молоді, тобто входження молоді людини у суспільство як рівноправного члена, здатного виконувати покладені на нього функції. В період дитинства і молодості відбувається первинна соціалізація: людина адаптується до навколишнього світу, набуває знань, умінь і навичок, притаманних певній культурі.

Слід зазначити, що на українському телебаченні майже відсутні серіали вітчизняного виробництва. Здебільшого транслюються російські та американські телесеріали. Це створює певний дисонанс між образом суспільства, показаного молоді на екрані, і суспільством, яке існує в реальному житті. Тому це деякою мірою дезорієнтує молодого глядача, у свідомості якого виникає конфлікт між реальністю і віртуальною реальністю, створеною телебаченням.

Телесеріали значно впливають на соціалізацію молоді, демонструючи їй моделі суспільства і спонукають відшукати себе серед різноманітних образів. Найчастіше молода людина ототожнює себе із певним персонажем і свідомо чи несвідомо переймає на себе його тип поведінки у суспільному просторі. Зазвичай у телесеріалах представляють протилежні типи людей. Наприклад, у молодіжному серіалі “Теорія великого вибуху” зустрічаємо меланхоліків-заучок і успішну красуню-сангвініка. У телесеріалі “Універ” представлені різні типи студентів, які живуть в одному середовищі. Це не надто розумний “качок”, “недалека” білявка-красуня, серйозна активістка студентського профспілкового комітету, надмінний мачо, несміливий ботанік. Бачимо, що глядачам пропонуються різні соціальні ролі, і кожна молода людина буде асоціювати себе з певним персонажем, “приміряти” на себе його роль.

Молодь більше, ніж представники інших вікових груп, схильна до наслідування персонажів телесеріалу. Процес наслідування ґрунтується на імітації людиною якихось зовнішніх проявів, рухів, дій, поведінки інших людей, для яких характерна певна емоційна та раціональна спрямованість, корисність та цінність. Наслідування – це усвідомлене або неусвідомлене повторення (копіювання) прикладу. Існує три варіанти здійснення наслідування зразка: наслідування відповідно до інструкції, за домовленістю між особами і стихійне. У випадку з телесеріалами має місце стихійний тип наслідування. Без ніяких інструкцій і домовленостей глядач імітує поведінку, прийоми розумової діяльності, стиль спілкування серіального персонажа, який йому до вподоби. У процесі наслідування людина може повністю не усвідомлювати або усвідомлювати лише частково, що займається імітацією. Так, дехто може наслідувати манеру жестикулювати відомої людини, майже не усвідомлюючи цього. Наслідування як соціально-психологічне явище має прямий вплив на міжособистісні стосунки і взаємодію людей як на особистому рівні, так і в групах і навіть на рівні суспільства. Тож представлена у серіалах дійсність переноситься в реальне життя і формує значною мірою характер суспільства.

Соціально-педагогічна і освітня функції реалізуються в тому, що серіал виховує у глядача певні риси характеру, подає зразки поведінки, окреслює моделі стосунків. Можна сказати, що телебачення впливає не лише на молодь, яка дивиться серіали, а й на суспільство загалом. Оскільки прищеплені телесеріалами зразки, норми, цінності, молодь переймає і транслює у реальне життя, впливаючи таким чином на суспільство. Телесеріал вчить глядача багатьох речей: як позитивних, так і негативних. Причому негативізм переважає. Хлопці бачать з екрана безстрашних героїв, які можуть грабувати, калічити, вбивати людей і не несуть за це ніякого покарання. Серіали кримінальної тематики вчать глядача, як користуватися зброєю, як спланувати пограбування банку чи приготувати отруту. Світ злочинців романтизується, жорстокість, в тому числі в діях органів охорони правопорядку, подається як норма. Мелодрами часто показують модель безладних статевого стосунків, співжиття до шлюбу, аборти, зради, ненависть до батьків і прагнення молодих людей до самостійного, ніким не контрольованого життя (“Молюкосоци”, “Погані”, “Дітям до 16”, “Блудлива Каліфорнія”). Глядач може використовувати побачені ним на екрані моделі поведінки в аналогічних ситуаціях в житті. Тобто серіал вчить, як потрібно жити у суспільстві.

Рекреативна або розважальна функція пов’язана з бажанням розважитись – це основний мотив перегляду телесеріалів. Серіали виконують функцію емоційної розрядки для глядачів. Вони створюють іншу реальність, і кожен глядач вибирає псевдореальність, яка йому до вподоби. Для когось це фантастичний світ майбутнього, для когось – багатий район чи надсучасна лабораторія. Цей видуманий світ показує зразки і моделі поведінки. Формує різного роду стереотипи. Якщо глядач, особливо якщо це молода людина, багато разів спостерігає зразок поведінки певного персонажа у певному контексті, це стає для нього нормою.

Дослідниця І. Победоносцева відзначає, що у звиканні і майже у фізичній залежності людської психіки від перегляду телесеріалів виявляється глибинна архетипова потреба сучасної людини ідентифікувати і порівнювати себе з героями [3, с. 17].

Глядач приміряє на себе представлені серіалом образи. Для чоловіків це образ крутого хлопця, цинічного героя, розумника, красеня, мачо, бунтаря. Для жінки – модниці, стервозної красуні, неформалки. Це впливає на формування самоідентифікації, виховує в молоді ті чи інші риси, притаманні їхнім улюбленим серіальним персонажам.

Науковець С. Зайцева вважає, що функція телевізійного серіалу, як і будь-якого іншого продукту масової культури, полягає в максимальному задоволенні потреб реципієнта [2, с. 21]. Ототожнюючи себе з персонажем, глядач співпереживає, відчуває ті емоції, які зображує актор, за допомогою персонажа реалізує себе у видуманому просторі. Наприклад, Шерлок Холмс із серіалу “Елементарно” завжди виявляється правим, він розумніший за всіх, знаходить відповіді на всі запитання. Починаючи перегляд серії, реципієнт теж певною мірою стає детективом, намагаючись проаналізувати подану на початку ситуацію, розгадати головну таємницю – хто із представлених персонажів є злочинцем. Навіть якщо глядачеві не вдається розкрити таємницю, він впевнений, що всезнаючий персонаж викриє негідника.

Молоді люди, дивлячись телесеріали, усвідомлено чи мимоволі шукають для себе ідеал. Часто цей ідеал перегукується з дитячими мріями. Цим ідеалом стає персонаж, який найбільш симпатизує глядачеві. Молода людина починає довіряти своєму герою, вірити у правильність позиції, яку він проповідує, переймати на себе його соціальну поведінку. Якщо ж серіальний ідеал починає робити вчинки чи говорити слова, з якими не згідний глядач, останній намагається якимось чином виправдати ці дії, щоб уникнути розчарування. Молода людина залишається вірною своєму серіальному герою, навіть якщо він у процесі змінюється. Це дуже вдала можливість для маніпуляції з

екранів. Спочатку глядач симпатизує “доброму” персонажеві, а потім, коли він перетворюється на “злого”, виправдовує його вчинки. Таким чином злочини, девіантну поведінку в серіалах часто списують на обставини. Відома фраза з кримінальної драми “Бумер” увійшла в лексикон багатьох молодих людей, ставши своєрідним принципом у поведінці. “Не ми такі – життя таке”, – зітхають підлітки, які вчинили правопорушення. Вони знають: якщо герої серіалу, роблячи подібне, морально виправдані, то і вони мають право чинити подібні злочинні дії. Дослідниця І. Побєдоносцева вважає, що велика кількість стереотипів, штампів, іміджів, які щохвилини продукує телебачення, тісно нашаровуються і переплітаються між собою. Вони створили модель реальності. Це призводить до значної відірваності екранного світу від реального [3, с. 14].

Отже, телесеріал – популярний вид телевізійного контенту в Україні. Він приваблює глядачів легкістю перегляду, серійністю, присутністю інтриги. Телесеріал володіє потужними засобами впливу на аудиторію завдяки можливості використовувати візуальний канал комунікації. Дивлячись серіал, глядач звикає до персонажів і їхнього способу життя. Телесеріал, виконуючи ряд функцій: інформаційну, інтеграційну, соціально-педагогічну, освітню, рекреативну, чинить потужний виховний вплив на молодого телеглядача. Молодь переймає зразки і моделі поведінки, представлені у серіалі, наслідує стиль улюблених персонажів, обираючи для себе ідеал. Телесеріал впливає на формування морально-ціннісних орієнтирів молодого людини, її уявлення про суспільство, інститут сім’ї, стосунки між людьми. На жаль, багато серіальної продукції виховує у молодих глядачах жорстокість, потяг до насильства, надмірних розваг, зверхнє ставлення до старших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленький Ю.М. Становление жанров отечественных сериалов (начальный этап формирования современной структуры телевидения) : автореф. дис. ... канд. искусствовед. наук : 17.00.03 / Ю. М. Беленький. – М., 2012. – 31 с.
2. Зайцева С. А. Жанр телевизионного сериала как культурный текст : диссертация на соискание уч. степени канд. филос. наук : 24.00.01 / С. А. Зайцева. – М., 2001. – 151 с.
3. Побєдоносцева І.Є. Телевізійний дискурс у культурному просторі постмодернізму : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. наук : 17.00.04 / І. Є. Побєдоносцева / НАН України. Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 2005. – 21 с.
4. Почепцов Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, 2001. – 651с.

Елена Бойчук

Особенности воспитательного воздействия телесериалов на молодежную зрительскую аудиторию

В статье рассмотрено воспитательное воздействие современных телесериалов на молодежную телеаудиторию. Автор исследует, какие функции выполняет телесериал при воспитании молодого зрителя, влияние телесериала на морально-ценностные ориентиры и мировоззрение реципиента.

Ключевые слова: телесериал, молодежная телеаудитория, подражания, социализация, телевизионный контент.

Olena Bojchuk

Features of Educational Influence of Television Series the Youth Audiences

Educational influence contemporary television series for youth viewership is examined in the article. The author explores what functions does the TV series in the education of the young audience, impact of TV series on moral values and worldview orientations outlook of the recipient.

Keywords: television series, youth TV audience, imitation, socialization, television content.